

Definice

- Procesor (CPU Central Processing Unit) je základní součástí počítače
 - jde o složitý sekvenční integrovaný obvod, nachází se většinou na základní desce počítače
 - procesor čte z paměti strojové instrukce a na jejich základě vykonává program
 - procesor vykonávající program v nějakém vyšším
 programovacím jazyce by byl příliš složitý, proto má každý CPU svůj vlastní jazyk strojový kód

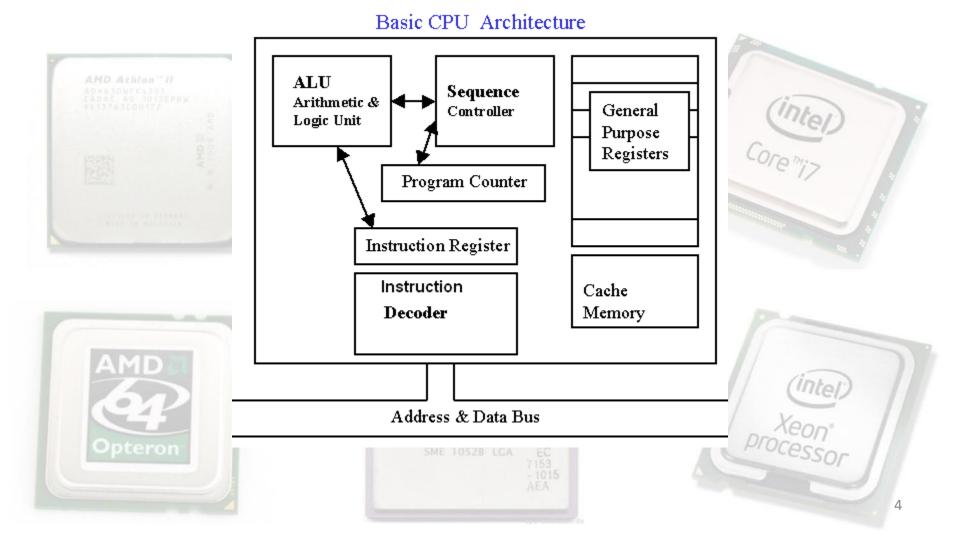
Opteron

Úvodem

- Rodina procesorů, které zpracovávají stejný strojový kód, tvoří specifickou architekturu procesoru
- Procesor obvykle obsahuje tyto části:
 - řadič nebo řídicí jednotka
 - sada registrů
 - jedna nebo více ALU (Arithmetic logic unit)
 - jedna nebo více FPU (Floating-point unit)

Základní architektura procesoru

Úvodem

- Řadič nebo řídicí jednotka
 - zajišťuje řízení činnosti procesoru v návaznosti na povely programu, tj. načítání strojových instrukcí, jejich dekódování (zjištění typu strojové instrukce), načítání operandů instrukcí z operační paměti a ukládání výsledků
- ALU Aritmeticko logická jednotka
 - provádí s daty aritmetické a logické operace
- FPU Jednotka plovoucí čárky
 - provádí operace v plovoucí řádové čárce

Úvodem

Sada registrů

- slouží k uchování operandů a mezivýsledků
- přístup k registrům je mnohem rychlejší než přístup do rozsáhlých pamětí umístěných na externí sběrnici
- registry dělíme na obecné (pracovní, univerzální)
 a řídící (např. čítač instrukcí, stavové registry,
 registr vrcholu zásobníku, indexové registry)
- bitová šířka pracovních registrů je jednou ze základních charakteristik procesoru

Výrobci procesorů

Dělení procesorů

CPU můžeme dělit podle mnoha kritérií:

- podle šířky slova v bitech
 - 4, 8, 16, 32 a 64 bitů
 - podle počtu jader
 - Jednojádrové
 - Vícejádrové
 - podle vnitřní architektury
 - RISC (Reduced Instruction Set Computer)
 - CISC (Complex Instruction Set Computing)

Dělení procesorů

Podle patice procesoru

paticí se nazývá konektor, pomocí kterého připojujeme

cpu k základní desce

- 4 bitový mikroprocesor, který byl uveden na trh 15. listopadu 1971 firmou Intel
 - byl prvním obchod<mark>ně úspěš</mark>ným mikroprocesorem
 - harvardská architektura
 - používá jednu čtyřbitovou multiplexorovou sběrnici
 - pro přenos instrukcí,
 - dat a 12 bitových adres
 - původně vyvinut pro použití
 v kalkulačkách Busicom

Opteron

Harvardská architektura

- je počítačová architektura, která fyzicky odděluje paměť programu a dat a jejich spojovací obvody.
 - název pochází z elektromechanického počítače
 Harvard Mark I zástupce 0. generace počítačů
 - Mark I měl strojové instrukce uloženy na děrované pásce a data na elektromechanických deskách

- Intel 4040 je druhý čtyřbitový CPU firmy
 Intel, následník Intel 4004
 - byl uveden na trh na podzim roku 1974 ve třech 24pin DIL provedeních
 - může adresovat 640 B RAM a 8 kB ROM

na rozdíl od svého předchůdce má osmiúrovňový

stack, 14 nových instrukcí (celkem 60) a 8 registrů navíc

- Intel 8008 je první osmibitový mikroprocesor firmy Intel
 - byl navržen 1. dubna 1972 v 18 pinovém DIP pouzdře
 - byl sice o něco pomalejší než předchozí co do vykonaných instrukcí za sekundu, ale díky tomu, že zpracovával 8 bitů najednou, mohl přistupovat k mnohem většímu množství paměti RAM, byl 3–4× rychlejší než jeho předchůdce

- Intel 8080 byl po několika měsících nahrazen zdokonalenou verzí 8080A s posílenými výstupy
 - jedná se o 8 bitový procesor technologie NMOS s adresovatelným paměťovým prostorem 64 KB a 256 adresovatelnými V/V bránami
 - byl to jeden z nejrozšířenějších procesorů své doby, který měl široké
 využití od průmyslových aplikací po první domácí

počítače

- Intel 8086 je 16 bitový procesor firmy Intel vyráběný od roku 1978 technologií NMOS
 - s mikroprocesory rodiny 8086/8088 se můžete setkat v osobních počítačích kompatibilních s IBM PC XT nebo ve starších laptopech
 - mnoho dalších CPU
 používaných v PC
 vychází z architektury
 tohoto mikroprocesoru

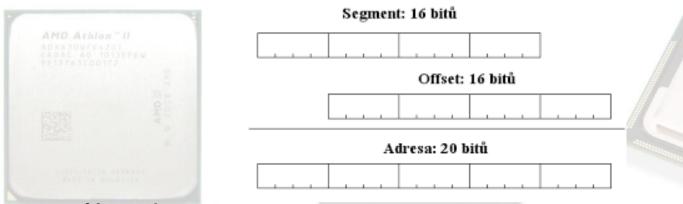
- Procesor lze rozdělit na dvě jednotky:
 - Sběrnicová jednotka BUI
 - Vykonávací jednotka EU
- Obsahuje 14 šestnáctibitových registrů
 - AX, BX, CX, DX, SP, DP, SI, DI, IP, CS, DS, ES, SS, FLAGS

Adresování operační paměti: segmentace

- Výhody segmentace:
 - stačí pouze 16 bit ALU a sběrnice mezi registry (levnější chip)
 - kratší strojový kód (kratší adresa)
 - podpora multitaskingu (přepínání segmentů, relativní adresa)

- Intel 80286 je 16 bitový mikroprocesor postavený na architektuře x86, který byl uveden Intelem 1. ledna 1982
 - původně běžel na 6 a 8 MHz, později byl zrychlen na 12,5 MHz (Intel), 16 MHz (ostatní výrobci), s chladičem až na 25 MHz
 - oproti předchůdci 8086 přinesl možnost adresovat 16
 MB paměti
 - svůj klon vydalo i AMD

- Procesor je složen ze čtyř nezávislých paralelně pracujících jednotek a tím umožňuje částečné proudové zpracování instrukcí:
 - Sběrnicová jednotka (BU)
 - Instrukční jednotka (IU)
 - Prováděcí jednotka (EU)
 - Adresovací jednotka (AU)
- Novinka: chráněný režim (= režim chráněné virtuální paměti)

- jde o speciální režim mikroprocesorů rodiny x86 (a kompatibilních). Umožňuje zajistit, že spuštěný program (proces) nemůže zasahovat mimo svůj vymezený prostor (do jiných procesů ani do jádra operačního systému)
 - 0 jádro operačního systému
 - 1 služby poskytované operačním systémem
 - 2 systémové programy a podprogramy z knihoven
 - 3 uživatelské operace

- je mikroprocesor vyráběný firmou Intel a využívaný jako CPU mnoha osobních počítačů od roku 1986 cca do roku 1994
 - procesor má 32 bitovou adresovou sběrnici,
 maximální velikost operační paměti 4 096 MB
 - 386DX vs. 386SX (datová sběrnice 32 / 16 bit)
 - tři módy činnosti: reálný, chráněný, virtuální 8086

 Procesor je složen ze 6 paralelně pracujících jednotek:

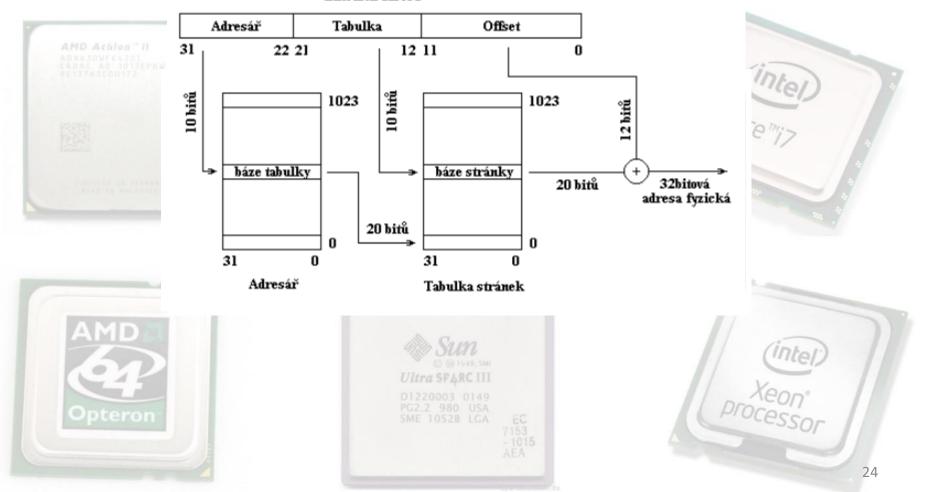
- Sběrnicová jednotka
- Jednotka před výběru instrukcí
- Instrukční jednotka
- Prováděcí jednotka
- Segmentační jednotka
- Stránkovací jednotka

- Hlavní novinka: stránkování
 - poskytuje možnost užití relativně malé operační paměti doplněné diskovým prostorem pro programy s velkými nároky na paměť
 - když je mechanismus stránkování aktivní, jsou 4 GB lineárního adresového prostoru rozděleny na 1048496 (1 M) stránek, každá má velikost 4 kB
 - celá kapacita virtuální paměti je uložena po stránkách v externím zařízení a fyzická paměť se po rámcích propůjčuje na dočasné uložení stránek

Lineární adresa

- Procesor 80486 byl představen v roce 1989
 - je plně 32 bitový, zpětně kompatibilní s předchozími typy procesorů
 - byl to první typ procesoru pro osobní počítače typu AT, který měl dostatečný minimální výkon pro grafické a multimediální aplikace
- Hlavní novinky:
 - 8 KB interní cache
 - Matematický koprocesor (DX)
 - Pětistupňový pipeline

AMD rovněž vydává svou variantu 486, která

již má vlastní návrh

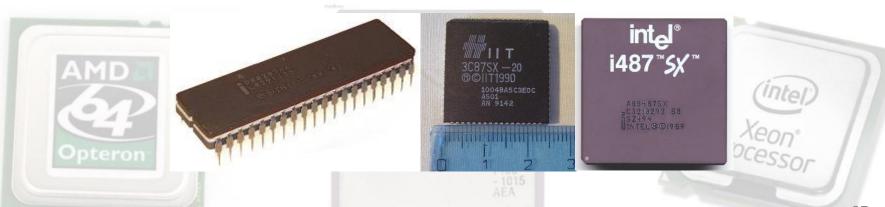

- Matematický koprocesor (MCP, nebo FPU)
 - jedná se o koprocesor určený na vykonávání operací s čísly s plovoucí desetinnou čárkou
 - některé typy matematických koprocesorů jsou schopny vykonávat i složitější matematické operace
 - může být samostatnou jednotkou nebo součástí CPU

Intel Pentium

- uveden na trh roku 1993
 - ve své době byl revoluční, měl integrovány všechny vlastnosti procesoru 486 a mnoho novinek navíc:
 - superskalární architektura
 - dynamické předvídání skoků
 - zřetězená FPU
 - 64 bitová datová sběrnice
 - zkrácená doba provádění instrukcí
 - oddělené 8 kB datové a instrukční vnitřní vyrovnávací paměti
 - rozšíření v režimu V86

Intel Pentium

- Superskalární architektura
 - je jeden ze způsobů zvyšování výkonu procesoru
 - umožňuje zpracování několika instrukcí v jednom instrukčním řetězci (Pipelining) současně pomocí většího počtu jednotek pro zpracování instrukcí
 - od vícejádrových procesorů se liší tím, že je zvětšen počet pouze některých jednotek, ne však celé jádro procesoru
 - procesor obsahoval dvě pipeline: U a V (některé instrukce ovšem bylo možné provádět jen ve V)

Intel Pentium PRO

- První procesor 6. generace architektury x86 vyráběný firmou Intel
 - původně měl úplně nahradit procesor Pentium, ale později byl jeho cílový segment zúžen na serverové a jiné high-end použití
 - zasazoval se do velkých obdélníkových patic Socket 8

Intel Pentium PRO

- Pentium Pro byl plně optimalizovaný pro 32 bitové aplikace, ve kterých byl o 25–35 % rychlejší než
 Pentium na stejné frekvenci, v 16 bitových aplikacích byl rychlejší pouze o cca 20 %, což snižovalo jeho přínos
- tehdy nejrozšířenější OS Windows 3.11/95 a DOS byly ve velké míře pouze 16 bitové a skutečných čistě 32 bitových aplikací a operačních systémů nebylo mimo profesionální sféru mnoho

Intel Pentium MMX

- Vydán 22. října 1996
- Pod zkratkou MMX se skrývá:
 - zvětšení vnitřní L1 cache na 32 kB
 - možnost využít osm 64 bitových registrů (MM0 až MM7), které využívají technologii SIMD (Single Instruction, Multiple Data) a plně podporují paralelní zpracování dat
 - hlavním omezením technologie
 MMX je skutečnost, že pracuje
 pouze s celými čísly

int_a

w/ MMX™ tech

- První x86 procesor firmy AMD zcela vyvinutý ve vlastních laboratořích
 - byl představen se zpožděním v roce 1995
 - společnost AMD navrhovala mikroprocesor zcela od nuly, řada termínů byla opožděna, technici neměli dostatek zkušeností s návrhem skalární architektury

 K5 byl ambiciozní projekt, na jehož konci byl produkt bližší spíše Pentiu Pro. Výkon jednotky FPU byl vyšší než Cyrix 6x86, ale slabší než u Pentia. K5 proto nikdy nezískal podporu u velkých výrobců počítačů

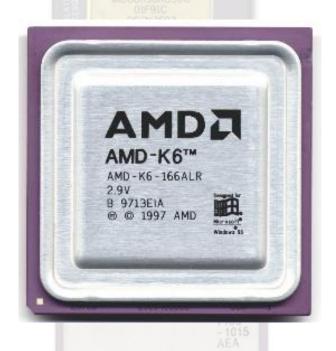
- AMD K6 je mikroprocesor společnosti AMD, uvedený na trh roku 1997 jako následník procesoru AMD K5 a předchůdce procesoru AMD K6-2
 - jádro vyvinula společnost NexGen, kterou AMD koupila. Měl 57 instrukcí MMX, 64 KB L1 cache, byl vyráběn technologií 0,35–0,25 mikronů, obsahoval 8,8 milionů tranzistorů

 díky způsobu zpracování instrukcí x86 pomocí jádra na základě RISC byl procesor o něco výkonnější než procesory Pentium a Pentium Pro pracující na stejné

frekvenci

Intel Pentium II a Pentium III

- Pentium II je procesor architektury x86 představený 7. května 1997
 - je založen na modifikované verzi jádra P6
 s vylepšeným výkonem v 16 bitových aplikacích
 - přidává MMX SIMD
- Pentium III je procesor architektury x86 představený 26. února 1999
 - původní verze byly velmi podobné Pentiu II
 - přidání SSE instrukcí

Intel Pentium II a Pentium III

Intel Celeron a Intel Xeon

- Celeron je obchodní název velkého množstí různých x86 mikroprocesorů od společnosti Intel Corporation
 - jedná se o low-endové varianty Pentia II, později i Pentia III a Pentia IV a dalších

Intel Celeron a Intel Xeon

- Xeon je obchodní označení pro vícero rodin procesorů architektury x86, resp. x64 do jedno-, dvou- a víceprocesorových konfigurací na jedné základní desce určené pro jiné než domácí použití
 - jedná se o high-end procesory určené např. do serverů
 - Xeon začal od Pentia II a pokračuje dodnes

Intel Celeron a Intel Xeon

AMD K6-2

- K6-2 je mikroprocesor AMD, taktovaný na frekvencích 233–550 MHz
 - byl přímou konkurencí procesorům Intel Celeron
 a Pentium II
 - obsahoval relativně velkou L1 cache 64 kB (32 kB pro data + 32 kB pro instrukce), jádro běželo na napětí
 2,2 V, byl vyráběn 0,25 mikronovou technologií
 a obsahoval 9,3 milionu tranzistorů
 - Novinka: 3DNow!
 - operace v plovoucí desetinné čárce v 3D aplikacích

AMD K6-2

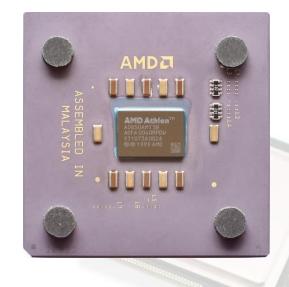

AMD Athlon

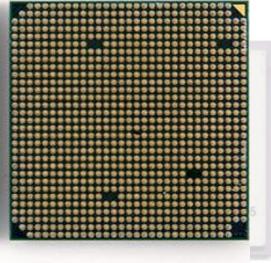
- Athlon je obchodní značka série různých x86 procesorů navrhnutých a vyrobených AMD
 - původní Athlon, neboli Athlon Classic, byl první ze 7. generace x86 procesorů (786), který si na významnou dobu udržel náskok před konkurenčními procesory od Intelu
 - Athlon byl posléze nahrazen Athlonem XP, který dosahoval vyšších frekvencí
 - v roce 2003 vznikl z Athlonu první 64 bitový procesor
 Athlon 64

AMD Athlon

AMD Duron, Sempron, Opteron

AMD Duron

 byl uvolněn 19. června roku 2000 jako levnější varianta k procesoru Athlon firmy AMD a procesorům Pentium III a Celeron od Intelu

AMD Sempron

- Sempron byl v roce 2006 zástupce low-endové řady procesorů AMD
- nahradil Duron a měl být přímou konkurencí pro procesor Celeron D od Intelu

Opteron

0149 0 USA B LGA {

AMD Duron, Sempron, Opteron

- AMD Opteron
 - první procesor osmé generace, založený na architektuře K8
 - byl vydán 22. dubna 2003 a je určen na serverový trh stejně jako jeho konkurent Intel Xeon

HyperTransport

- HT je vysokorychlostní plně-duplexní "point-topoint" spoj mezi integrovanými obvody, který zavedla firma AMD ve svých CPU Athlon
 - má jednoduchý návrh, vysokou rychlost, nízké latence a je dobře škálovatelný co do frekvence i šířky přenosu pro jednotlivé linky
 - nejrychlejší 32 bitový link dokáže přenášet až 12,8 GB/s (součet v obou směrech)

Intel Pentium 4

- Procesor sedmé generace architektury x86
 - oproti předchozím Pentiu II, Pentiu III a Celeronům je jeho architektura jen málo podobná designu Pentia Pro/P6
 - novinky:
 - Mikroarchitektura NetBurst
 - Nová instrukční sada SSE2
 - Hyper-threading (pozdější varianty)

Intel Pentium 4

- Netburst (následník P6, předchůdce Core)
- Hyperpipeline velmi hluboká instrukční pipeline (postupné zpracování dat), navržená tak, aby byla schopna dosáhnout velmi vysokých frekvencí (plánováno 10 GHz!!!)
- SSE2 Streaming SIMD Extensions 2
- Hyper-Threading
 - umožňuje procesoru tvářit se jako dva logické procesory

Intel Core, Core 2

- Core je architektura x86 procesorů firmy Intel, postavených na architektuře procesoru P6 pro mobilní využití, Pentium M z roku 2003
 - oproti architektuře Netburst byla výrazně zkrácena instrukční pipeline
 - procesory Core nedosahují frekvencí starších procesorů, jejich reálný výkon je ale vyšší
 - v důsledku snížení pracovních frekvencí a lepšího řízení spotřeby bylo omezeno ztrátové teplo

Opteron

• Řada Core 2 uvedena v roce 2006

AMD Phenom

- varianta architektury K10, která je určena pro stolní počítače
 - objevil ve 4. čtvrtletí roku 2007 jako nástupce Athlonů s jádry K8
 - integrována až čtyři jádra
 - Každé jádro má:
 - 64 kB L1 cache pro data
 - 64 kB L1 pro strojové instrukce
 - 512 kB společné L2 cache
 - jádra sdílejí ještě L3 cache o velikosti 2 MB

AMD Phenom

– Phenom obsahuje klasické rozšiřující instrukce pro x86 od MMX po SSE3 a navíc speciální rozšíření SSE4A vyvinuté společností AMD

AMD Phenom II

- Nástupce procesoru Phenom s novou verzí jádra byl představen v prosinci 2008
 - řadič pamětí komu<mark>nikuje s DDR3 (až 1333 MHz)
 </mark>
 - kapacita L3 cache byla zvýšena až na 6 MB
 - výkon se zvedl teoreticky o 30 %, v praxi záleží na dané sestavě a aplikaci
 - reálná spotřeba procesoru byla snížena, ale teoretické TDP zůstalo nahodnotě až 125 W
 - frekvence do 3,4 GHz

AMD Athlon II

- je odvozen od AMD Phenom II, vydán v roce 2009
 - neobsahuje L3 cache
 - integrovaný řadič pamětí DDR3 (až 1333 MHz)
 - použit 45 nm proces
 - díky absenci L3 cache je spotřeba procesoru nízká,

přesto AMD uvádí oficiálně

TDP 45 nebo 65 W

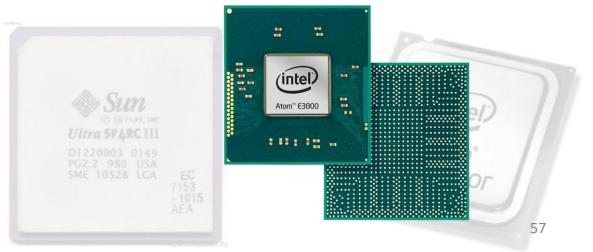

Intel Atom

- Je konstruován speciálně pro zařízení s velmi nízkým odběrem energie
 - spotřeba se pohybuje dle verze mezi 0,65 až 4W
 - určen pro levné stolní počítače a netbooky
 - frekvence se pohybuje od 800 MHz do 2 GHz
 s 512 kB L2 cache

AMD Turion 64

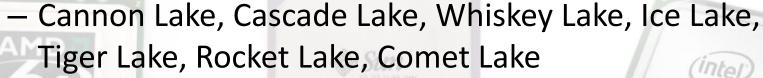
- Jsou 64 bitové, méně energeticky náročné (mobilní) procesory s kódovým názvem K8L
 - konkurence pro mobilní procesory Intel, Pentium M, později Intel Core a Intel Core 2
 - procesory Turion jsou vybaveny:
 - L2 cache 512 nebo 1024 kB
 - 64 bitovým kanálem
 - 800 MHz HyperTransport sběrnicí
 - technologií PowerNow!

Intel Core i3, i5, i7, i9

od roku 2010, již v 11. generaci (2021)

- architektury:
 - Westmere
 - Sandy Bridge, Ivy Bridge
 - Hasswell, Broadwell
 - Skylake, Kaby Lake, Coffee Lake

- Od architektury Westmere
 - určen pro levnější stolní počítače s jedním procesorem a notebooky
 - nejméně výkonné, nejméně úsporné
 - absence technologie Turbo Boost
 - 2 jádra, 2 vlákna
 - v řadě i3 jsou dva procesory s TDP 35 W (T)
 - integrovaný paměťový řadič
 - u některých modelů integrované grafické jádro

Core™ i3

- určen zejména pro střední třídu počítačů, levné jednoprocesorové servery a běžné stolní počítače
 - u některých modelů integrováno grafické jádro
 - integrovaný dvoukanálový řadič pamětí
 - integrovaný řadič PCI Express 2.0 x16 se 16 linkami (2x
 8 linek nebo 1x 16 linek)
 - pro komunikaci s čipovou "sadou"
 (pouze jižní most) slouží
 procesoru rozhraní DMI

X-series

- je určen především pro víceprocesorové servery a výkonné stolní počítače
 - všechny modely podporují HyperThreading
 - obsahuje řadič grafické sběrnice PCI Express 2.0 x16 s až 36 linkami
 - severní most se označuje jako obvod IOH (Input Output Hub)
 - integrovaný řadič pamětí
 - větší cache než i5

- 10–18 jader (až 36 vláken)
 - slušná přetaktovatelnost (nutné vodní chlazení)
 - určeno pro 3D animace a vědecké výpočty
 - nejvýkonnější, chladnější než předchůdci
 - Turbo Boost až 5.2 GHz
 - vysoká spotřeba
 - TDP až 296 W
 - vysoká cena
 - jen 14 nm

Novinky u Intel Core i3, i5, i7 a i9

- oproti mikroarchitektuře Core je přidána další úroveň cache L3
- paměťový řadič integrován v procesoru (ještě u Core2Duo, Quad a Extreme v North Bridge)
- QuickPath Interconnect (QPI) sběrnice nahrazující starou FSB
- Turbo Boost možnost automaticky zvednout frekvenci využívaného jádra tak, že se zvýší násobič
 (za podmínky, že ostatní jádra mají minimální vytížení)

12. Generace – Alder Lake

- po 10 letech konečně pokrok i u Intelu
- 7 nm výrobní proces
- kombinace výkonných (P-Cores) a úsporných (E-Cores) v jednom čipu
- řídící logika Thread Director pro analýzu úlohy a její směrování na správné jádro
- podpora v OS Windows 11
- limit na 250 W

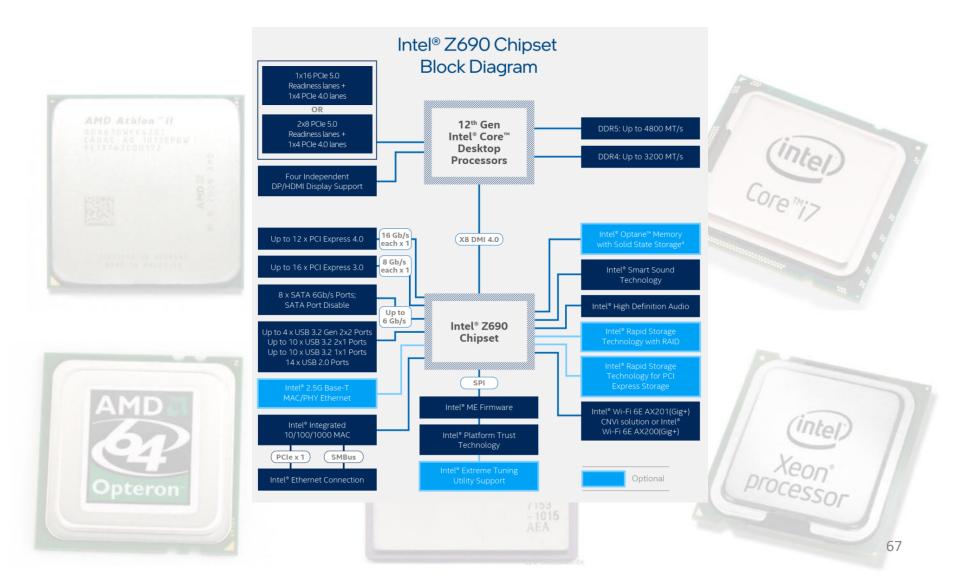
12. Generace – Alder Lake

- i9-12900K (top model):
 - 16 jader (8 P-cores s HT, 5.2 GHz, 8 E-cores, 3.9 GHz)
 - 24 vláken
 - Base Power 125 W, Turbo Power 241 W
 - 589 USD
 - socket LGA 1700, nekompatibilita se stávajícími chladiči
 - chipset Z690
 - PCle 5.0
 - DDR5

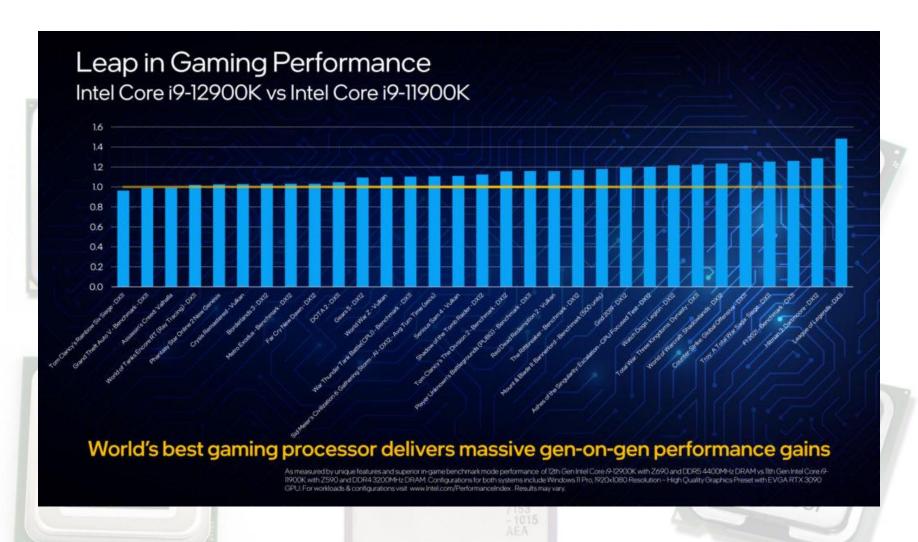

12. Generace - Alder Lake

12. Generace – Alder Lake

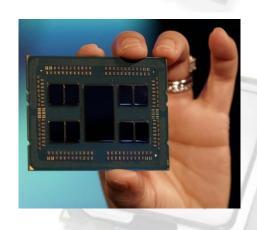
Je značka procesorů AMD založených na jádře

Zen, Zen+ a Zen2

- První kusy uvedeny v únoru 2017
- Zen+ (12 nm) v dubnu 2018
- Zen2 (7 nm, série 3000) od Q3/2019

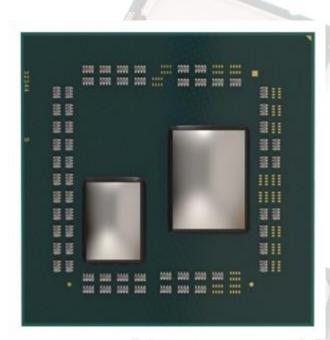

- Vícečipová pouzdra (chiplety)
 - 7 + 14 nm výrobní technologie
 - Frekvence 3,2–4,7 GHz
 - Až 16 jader/32 vláken
 - TDP 50-125 W (špička 141 W)
 - Patice AM4
 - Cena \$99,99-449,99
 - Nový chipset X570 (PCle 4.0)

• Novinka:

- 3D Vertical cache nad jádrem
 - až 64 MB
 - až o 12–25 % vyšší FPS
 - pouzdro TR4

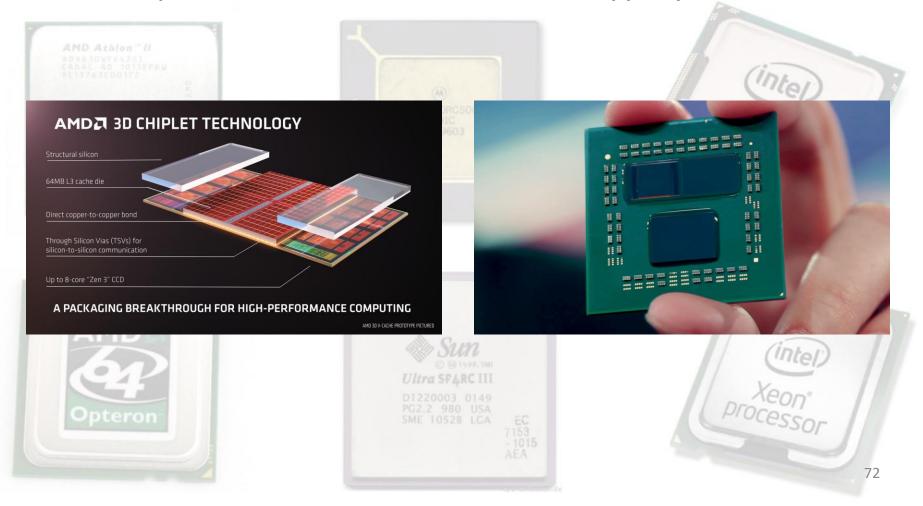

Princip 3D V-cache

Prototyp Ryzen 9 5900X

- Současnost:
 - Zen3 (Ryzen 5000)
 - frekvence až 4.9 GHz
- Budoucnost:
 - Zen4 (5 nm, Ryzen 9)
 - od září 2022
 - podpora DDR5
 - frekvence jádra až 5,7 GHz
 - TDP až 360 W (Genoa, 96 jader)

Apple M1

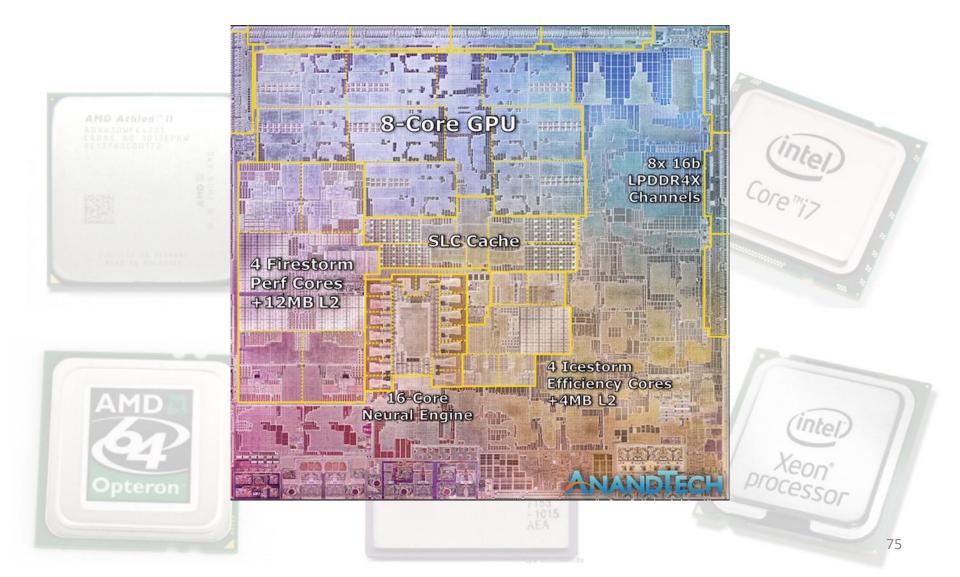
• 5 nm, 64 bitů, SoC (System on Chip)

- architektura ARM
- 4 výkonná jádra Firestorm
- 4 úsporná jádra Icestorm
- 16 jader Neural Engine
- 8 GPU

Apple M1

Apple M1 Pro a M1 Max

- až 32 grafických jader
- výkon vyšší než PlayStation 5
- nízká spotřeba (výdrž MacBooku na baterii při přehrávání videa 17–21 hodin, podle modelu)
- extrémní cena cca 180 000 Kč (konec 2021)
 - MacBook Pro s M1 Max
 - 64 GB RAM
 - -8 TB SSD

Zajímavost: CPU Baikal

- Původ: Rusko (výroba: TSMC)
- Architektura: ARM
- Serverová verze BE-S1000
 - výrobní proces: 16 nm
 - taktovací frekvence 2.0/2.5 GHz
 - počet jader: 48 (ARM Cortex-A75)
 - koprocesor: RISC-V
 - max. TDP 120 W
 - 6 kanálový paměťový řadič DDR4 (až 128 GB na kanál)

ARM

- architektura procesorů s nízkou spotřebou
 - Advanced RISC Machine (dříve Acorn RISC Machine)
 - firma ARM Holdings (dříve ARM Limited)
 - vývoj započat v 80. letech 20. století
 - první ARM CPU 1984
 - firma se dnes věnuje pouze vývoji a prodeji licencí
 - uplatnění: mobilní telefony, PDA, herní konzole,
 počítačové periferie a nově i PC, přístroje napájené
 z baterií a pro náročné teplotní podmínky

A TO JE PROTENTOKRÁT VŠE

